

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационния труд на Живко Димитров Христов на тема
"Българското културно наследство на английски език - измерения на
комуникативността"

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 2.1. Филология, научна специалност
„Германски езици (английски език)“

Искам още в самото начало да подчертая, че смятам настоящия труд за подчертано приносен и за напълно издържан спрямо форматните и др. критерии за писане на докторантски труд, поради което ще го подкрепя със „за“ в движението му към целта, заради която е бил написан. Той представлява подробно коментарно-аналитично изследване на неизследван досега от подобна перспектива езиков материал: корпус от преводни примери на английски език из областта на историко-културното ни наследство. Перспективата, както и методологическата база, принадлежат към полето на лингвистичната прагматика, по-точно към онзи негов сектор, където то, по моему, предвид естеството и контекста на проучения материал, се доближава на доста къса дистанция от полето на лингвистичната антропология. Авторът Живко Христов, докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма "Германски езици (английски и немски)" към НБУ, има натрупан богат опит като преводач (и читател) на подобни текстове и ги коментира тук пространно и в дълбочина, с оглед на тяхното налично състояние за момента и възможна оптимизация за в бъдеще. В резултат от усилията му, подпълнени – убеден съм – с немаловажен композиционен принос от страна на научните консултанти, се е получил сериозен научен труд, който заслужава да бъде ползван интензивно от бъдещите изследователи на проблеми вътре в обсега на същото тематично, а и методологическо поле.

Изследването се състои от увод, четири същински глави, заключение, четири приложения (три терминологични глосара и една илюстративна сбирка снимки на текстове в оригинал и превод, свързани с историко-културното ни наследство) и подробна, добре организирана библиография. Уводът е съвсем приемлив и като съдържание, и в рамките на общата композиция на

монографията. Той изяснява обстойно мотивациите зад избора на темата, актуалността на изследването, целта му и задачите, които то се нагърбва да реши в преследването на тази цел. Целта е дефинирана прецизно, по следния малко описателен начин: „да се предложат подходи и да се приложат критерии за прецизиране на превода в областта на българското историческо и културно наследство, както и да се създадат терминологично-ономасиологични глосари за три основни исторически периода, които да послужат като приложни инструменти за бъдеща терминологична банка в помощ на преводаческата практика, отчитаща стиловия регистър на текста“ (3-4). Тук бих добавил само няколко думи за трисъставния ѝ характер:

1. Констативна: излага състоянието понастоящем на превода на историко-културна терминология, свързана съответно с тракийското, средновековното и възрожденското ни наследство.
2. Критическа: предлага критически разбор на това състояние, одобрява сполучливите преводни варианти, предлага оптимизирани версии на недотам сполучливите и мотивира основанията за своите предложения, осигурявайки същевременно солиден заден план от контекстуална информация.
3. Методологическа: съставя теоретико-методологическа база за нормативизация на оценяването и евентуалното коригиране на преводните терминологични варианти от подобен характер.

Уводът също изяснява теоретичната база на разработката, съставена както от „класическите“ теории на Найда (за формалната и динамична еквивалентност) и на Вине и Дарбелнет (за преводните измествания), така и сравнително по-нови или доразвити в по-ново време: концепцията на Лорънс Венути за видимостта и невидимостта на преводача, преводната полисистема на Итамар Евен-Зохар и Гидеон Тури (сякаш сравнително по-слабо интегрирана в инструментариума на изследването спрямо останалите) и др. Посочена е и методологическата база, както и тази за преноса на имена от български на английски (Андрей Данчев).

На теоретико-методологическата база е посветена изцяло глава първа. Тя осигурява концептуален фон на коментара върху преводните текстове за историко-културно наследство и подробността ѝ впечатлява. Измежду шестте ѝ

части първата полага значимостта на темата върху глобалния статус на английския език. Втората, която е посветена на логико-позитивистичната и херменевтичната перспектива към широкия контекст на изследването, ми се вижда малко по-разгърната от необходимото, предвид силно опосредстваната връзка между този дял от модерната философия и предмета на изследването, независимо от споделената понятийна зона. От третата до шестата си част, обаче, главата предлага отлично изложение на лингвотеоретичния си апарат, който е в интензивна употреба по протежение на целия корпус на труда. В добавка, много добро впечатление създава обстояният коментар върху превода на аксиологично оцветените понятия, които у нас са унаследени инерционно от социализма (17-18): „високохудожествен“, „идеен“. Всъщност при тях проблемът е, че в сърцевината си те са политически понятия, чиято аксиологична система се е сменила след 1989 г. А деполитизацията им не може да се осъществи без смислови или формални жертви. Или преводът трябва да бъде неверен, за да се пренесе някакъв разумен смисъл, или, в случай че бъде точен, да рискува да поднесе на чуждата аудитория една безсмислица, а пред родната да прозвучи като безнадежден анахронизъм. По-важно в случая може би е да се актуализира самата литература вместо да се доуточнява методологията на превода ѝ.

Втора глава е първата с прагматична насоченост и е посветена на преводаческите проблеми около именното наследство от древна Тракия. Тук ще се въздържа да коментирам в подробност неща, свързани с темата, защото съм извънредно слабо запознат с нея. В добавка, самата тема за наследството на древните траки е изпъстрена с фактологични лакуни, а знаем много добре, че там където фактите не достигат, шестват различни теории, които яростно воюват помежду си, и човек понякога, навлизайки уж в обеззаразена научна територия, изведнъж се оказва, че е стъпил в гъсто минирано дебатно поле. Това, което мога да заявя, обаче, е, че авторът на изследването е изработил с професионална вещина своя концептуално-преводен казус. Той пресява внимателно известното и неизвестното около конкретната древнотракийска реалия (ритон, свещено природно място, могилен градеж, вид меч), отчита разликите между нейната вместеност в българската и съответно в английската културна среда и на база на резюмираното дава свои предложения за „правилен“ преводен вариант. Подчертавам, че прескриптивната секция в тази глава е много силна, точно поради вниманието, с което видимо се подработва.

Не безполезно е да се спомене и допълнителната трудност, че става дума за преводни версии на названията на тракийски обиталища и артефакти с (често пъти) недоизяснена функция, вследствие на което се оказва особено важно съответният английски еквивалент да не предлага интерпретация в посока отвъд наличните досега данни. И в крайна сметка, самото наличие на прескриптивна секция в тази (както в останалите) глави подсказва, че Живко Христов е навлязъл тук-таме в дебатите около определени схващания или детайли в темата.

Третата глава дискутира спорни преводни пунктове около понятия, свързани с ранното ни средновековие (и принадлежащи предимно към средновековната властова титулатура), и в нея отново, разбира се, рефлектира, както казва сам авторът на изследването, „българската историографска дискуссия“ (56). И отново той демонстрира компетентност и дълбочина в коментара на названията и в предложенията си за преводни варианти. Взема, например, промислени решения при дублетни форми в титулатурата: отдава предпочитание на "канасюБиги" вместо "канасюВиги" заради промяната в звуковата стойност на гръцката буква "бета" от Средновековието насам (59). Дискутира въпроси-рецидиви като дали за дадена титла („боила“, например) да се предложи заемка или буквален превод (68). Изказва предпочитание към употребата на “kaisar”, наравно с “khan”, за еквивалент на “кесар“ (79-80) – макар че подобна употреба би могла да се разчете, поради приликата си с “Kaiser”, като опит за акумулиране на задочен символен капитал посредством лесен носител на експортируем престиж и това да не допринесе много-много за легитимността ѝ. Въобще, мисля, че широтата на семантично-терминологичната територия, в която докторантът се опитва да въведе ред, и промислеността на това негово начинание, изисква това изследване да се реализира и като бъдеща книга, разбира се, след необходимата за целта допълнителна обработка.

Секцията, в която се обсъждат първоначалните ни етноними, е друга силно идеологизирана територия, наситена както с разум, така и два пъти повече със страсти. Авторът съзнава и отчита това: „Етнонимите, с които се назовават създателите на българските средновековни държави – прабългари, протобългари, първобългари, древни българи и просто българи – отразяват различни теоретични възгледи, в които до голяма степен личат

идеологическите нагласи на различни периоди, школи в историографията или автори (90-91).“ Целта му е да постигне максимална деидеологизираност в превода на понятията и до голяма степен прави това. Постижението му заслужава уважение, особено заради обстоятелството, че то представлява опит да се внесе ред в едни понятийни Авгиеви обори.

Четвърта глава се занимава с превода на имена от периода на Националното възраждане. Авторът правилно посочва отликата на предмета ѝ от този на предишните, а именно, че “за разлика от ... праисторическата археология и наследството на Средновековието, в това поле на изследване съществува относителен консенсус относно ценности, периодизация, стилова класификация, школи и пр.“ (100) Но и тук има недоизяснени терминологични неизбистрености и колебания, което е наложило нуждата от проучване и коментар.

Първата подтема засяга понятието „(българско национално) възраждане“, неговия инвариант „Ренесанс“ и английските преводни съответки “Renaissance” и “revival”. Тук имам някои възражения, макар че руслото на коментара също смятам, че в по-голямата си част е на добро ниво, а и приемам крайния избор на докторанта за превод на понятието (“Revival”, със или без главна буква). В аргументацията обаче има някои съществени лакуни, които си струва да се обсъдят преди да наречем взетото решение за избор на понятие „достатъчно обосновано“.

Първо, не е съвсем правилно, че в английската история отсъства период като нашето „възраждане“, както авторът твърди на с. 104. Бледо аналогичен период има, само че се развива другояче. Това са годините между написването на „История на британските крале“ на Джефри Монмътски (1136) и появата на алитеративната поема „Брут“ на Лайамон (1200) – две патриотични по естеството си съчинения, търсещи релегитимация на англосаксонското културно наследство в контекста на доминирания от норманите след 1066 г. британски свят. Този исторически паралелизъм върши работа и при обсъждането на английски преводен вариант за „читалище“ – дали да е “community centre”, “cultural centre” или просто “chitalishte” (този последен вариант ми се вижда най-неприемлив, поради непроизносимостта му за тези, чийто роден език е английският). При всяко положение си струва да се има

предвид, че читалището, в контекста на „нашия“ XIX век, е светски носител на функцията, която през XI-XII век в Англия се е изпълнявала от манастира или абатството. А това би могло да даде и още идеи за превод на понятието.

И една втора лакуна. В обсъждането на английски еквиваленти за „възраждане“ липсва третата възможна опция: “renascence” (с малка буква). Тя е доста интересна, защото въвежда ограничители, териториални и параметрични, на смисъла, вложен в “Renaissance”. Поради тази причина, не би следвало да я отхвърляме, без да бъде специално обсъдена, което именно липсва в настоящото изследване.

Но въпреки тези отделни несъвършенства и липси, докторантският труд на Живко Христов, както вече споменах в началото, представлява сериозно, приносно изследване на неизследван досега от такъв ъгъл и често пъти деликатен в идеологическо отношение материал. Трудът отговаря на изискваните критерии за такъв род съчинения, поради което аз, с пълна убеденост, гласувам „за“ окончателния му успех в настоящата процедура.

24.09.2017

/проф. д-р Владимир Трендафилов/